

РОЗДІЛ 2 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 930.1:14:364

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.3.14>

Оксана СІЛЬВЕСТРОВА

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціогуманітарних технологій, Луцький національний технічний університет, вул. Львівська, 75, м. Луцьк, Україна, 43017

ORCID: 0000-0002-8930-8698

Оксана ЖУК

кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціогуманітарних технологій, Луцький національний технічний університет, вул. Львівська, 75, м. Луцьк, Україна, 43017

ORCID: 0000-0002-9413-7651

Оксана МАЙБОРОДА

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціогуманітарних технологій, Луцький національний технічний університет, вул. Львівська, 75, м. Луцьк, Україна, 43017

ORCID: 0000-0001-8134-1672

Бібліографічний опис статті: Сільвестрова, О., Жук, О., Майборода, О. (2021). Культурно-історичні та соціально-філософські основи соціальної допомоги. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 98–105, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.3.14>

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

У статті проаналізовано вплив культурно-історичних та соціально-філософських чинників на становлення і розвиток ідей благодійності, допомоги нужденним, соціальної допомоги як суспільного феномену та соціальної роботи як професійної діяльності.

Методологічною основою дослідження виступає системний підхід до вивчення культурно-історичних та соціально-філософських засад благодійності та соціальної допомоги. Використано історичний метод (прослідковування історичного розвитку феномену соціальної допомоги та благодійності, урахування специфіки розвитку певних історичних періодів та її вплив на підходи до благодійності, вплив наукових та філософських знань на формування теоретичних засад професійної соціальної роботи тощо), методи аналізу та синтезу (для вичленування особливостей розвитку ідеї допомоги у різні історичні періоди та визначення її впливу на формування і розвиток професійної соціальної роботи в подальшому).

У статті показано, що в первісних спільнотах питання допомоги та взаємодопомоги виходили з необхідності забезпечити виживання спільноти. Із появою та поширенням релігійного світогляду ідеї допомоги та милосердя стали пов'язуватися з ідеями про спасіння душі, а допомога ближньому – як вияв любові до Бога. Показано вплив релігійних настанов на ідею допомоги нужденним у Європі, США та особливості впливу релігійного світогляду на розвиток ідей благодійності в українському суспільстві. Вплив релігійних установок залишався сильним до кінця XVII – XVIII ст., а з епохи Нового часу та Просвітництва поширення здобули світські доктрини благодійності та її регулювання. Відзначено, що у XIX ст. реалізація соціальної допомоги здійснюється через численні громадські благодійні організації. Проте з кінця XIX ст. стає очевидним, що соціальна допомога та соціальна робота мають надаватися та здійснюватися професіоналами, які мають відповідну освіту.

Проаналізовано вплив базових філософських та етичних ідей від давнини до сучасності, які орієнтували суспільну думку на необхідність допомоги та взаємодопомоги, соціальної відповідальності тощо. Підкреслено вплив наукових та філософських ідей на розвиток теорій та практики соціальної роботи у першій половині XX ст. Значний вплив на розвиток теоретичних засад у розумінні соціальної допомоги та соціальної роботи зробили наукові та філософські напрями початку XX ст.: психоаналіз, герменевтика, екзистенціалізм, гуманістична психологія, гештальтпсихологія та ін.

Наголошено, що з кінця XX – початку XXI ст. у питаннях надання соціальної допомоги та благодійності з'явилися та набули поширення ідеї прагматичного гуманізму та ефективного альтруїзму як альтернативи класичним підходам до благодійності та допомоги.

Зроблено висновок, що культурно-історичні, економічні, соціально-політичні зміни, що відбуваються у суспільстві впродовж його історичного розвитку, значно впливають на формування і розвиток ідеї соціальної допомоги, а також ставлять питання про необхідність пошуку нових підходів до організації та функціонування системи соціальної допомоги, ураховуючи вимоги сучасної теорії і практики, накопиченого вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Ключові слова: благодійність, соціальна допомога, соціальна робота, соціальні ризики.

Oksana SILVESTROVA

Candidate of Philosophy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Socio-Humanitarian Technologies, Lutsk National Technical University, 75 Lvivska str., Lutsk, Ukraine, 43017

ORCID: 0000-0002-8930-8698

Oksana ZHUK

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Socio-Humanitarian Technologies, Lutsk National Technical University, 75 Lvivska str., Lutsk, Ukraine, 43017

ORCID: 0000-0002-9413-7651

Oksana MAIBORODA

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Socio-Humanitarian Technologies, Lutsk National Technical University, 75 Lvivska str., Lutsk, Ukraine, 43017

ORCID: 0000-0001-8134-1672

To cite this article: Silvestrova, O., Zhuk, O., Maiboroda, O. (2021). Kulturno-istorychni ta sotsialno-filosofski osnovy sotsialnoi dopomohy [Cultural-historical and socio-philosophical fundamentals of social assistance]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 98–105, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.3.14>

CULTURAL-HISTORICAL AND SOCIO-PHILOSOPHICAL FUNDAMENTALS OF SOCIAL ASSISTANCE

The influence of cultural-historical and socio-philosophical factors on the formation and development of ideas of charity, assistance to the needy, social assistance as a social phenomenon and social work as a professional activity is analyzed in the article.

The methodological basis of the study is a systematic approach to the study of cultural, historical and socio-philosophical principles of charity and social assistance. The historical method (tracing the historical development of the phenomenon of social assistance and charity, taking into account the specifics of certain historical periods and its impact on charity approaches, the impact of scientific and philosophical knowledge on the formation of theoretical foundations of professional social work, etc.), methods of analysis and synthesis development of the idea of assistance in different historical periods and determining its impact on the formation and development of professional social work in the future) are used.

It has been shown that in primitive communities, issues of assistance and mutual assistance were based on the need to ensure the survival of the community. Ideas of help and mercy began to be associated with ideas about the salvation of the soul, and help to neighbor - as an expression of love for God with the emergence and spread of the religious worldview. The influence of religious guidelines on the idea of helping the needy in Europe, the United States and the peculiarities of the influence of religious worldview on the development of charitable ideas in Ukrainian society is shown in the article. The influence of religious attitudes remained strong until the end of the XVII - XVIII centuries, and secular doctrines of charity and its regulation have spread since the era of the New Age and the Enlightenment. The implementation of social assistance is carried out through numerous public charities in the XIX century. It becomes obvious that social assistance and social work should be provided and carried out by professionals who have the appropriate education from the end of the XIX century.

The influence of basic philosophical and ethical ideas from antiquity to the present, which focused public opinion on the need for assistance and mutual assistance, social responsibility, etc. is analyzed. The influence of scientific and philosophical ideas on the development of theories and practices of social work in the first half of the twentieth century is emphasized. Significant influence on the development of theoretical foundations in the understanding of social assistance and social work played a scientific and philosophical directions in the early twentieth century: psychoanalysis, hermeneutics, existentialism, humanistic psychology, gestalt psychology.

It is concluded that from the end of the XX - beginning of the XXI century in the issues of social assistance and charity the ideas of pragmatic humanism and effective altruism as alternatives to the classical approaches to charity and assistance appeared and spread.

The article concludes that cultural, historical, economic, socio-political changes occurring in society during its historical development, decisively affect the formation and development of the idea of social assistance, as well as raise the need to find new approaches to the organization and functioning social assistance systems, taking into account the requirements of modern theory and practice, accumulated domestic and foreign experience.

Key words: charity, social assistance, social work, social risks.

Аналіз проблеми. Становлення і розвиток системи соціальної допомоги відбувався впродовж тривалого історичного розвитку людства, увібравши в себе національні традиції, особливості суспільно-історичного процесу, вплив релігійних та філософських систем, що призвело до формування різноманітних систем захисту тих категорій населення, які потребують допомоги. Питання соціальної допомоги поставали актуальними з давнини і з розуміння їх необхідності виростили різноманітні форми захисту людей від різних видів ризиків, серед яких найбільш значимими були соціальні ризики матеріальної незабезпеченості. Ми зупинимося на культурно-історичних та соціально-філософських чинниках, які, на нашу думку, зробили суттєвий вплив на розвиток системи соціальної допомоги від давнини до сучасності, а також спряли становленню соціальної роботи як професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних досліджень історико-культурних та соціально-філософських основ соціальної роботи привертають увагу погляди представників системного підходу (К. Пейн, Г. Голдштейн, Е. Пінкус, Е. Мінахен та ін.). Вони звернули увагу, що соціальні явища можуть бути зрозумілі лише через бачення їхніх зв'язків з усім соціальним середовищем, проте цілісність завжди більша за механічну сукупність її частин. Англійські дослідники Ш. Рамон а Р. Саррі акцентували увагу на зміні у підходах та методах соціальної роботи у сучасному світі.

Соціальний працівник-новатор Дж. Хансан є засновником Проекту історії соціального забезпечення (2010 р.) для глибшого розуміння та оцінки історії соціальних реформ і служб соціального забезпечення (Hansan, n.d.). Привертають увагу дослідження Г. Фалька щодо зв'язку між психоаналітичною теорією та теорією суспільних наук, теорією малих груп та організацій, роботою у соціальних групах та соціальними справами та соціальною роботою у сфері психічного здоров'я (Falck, 2017).

Вітчизняні дослідники проаналізували вплив наукових та філософських позицій на

формування та розвиток теорії соціальної роботи. Варто звернути увагу на праці А. Горілого (аналіз історичного розвитку соціальної роботи), В. Бега, М. Лукашевича, М. Туленкова (дослідження взаємозв'язку соціальної роботи та громадянського суспільства, дослідження соціальної роботи як феномену суспільства), Т. Семигіної (аналіз сучасних підходів у розумінні специфіки соціальної роботи), І. Миговича та М. Лукашевича (дослідження методів та теорій соціальної роботи).

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Праформи соціальної допомоги можна зустріти ще в первісних суспільствах, де питання взаємодопомоги було тісно пов'язане з питаннями фізичного виживання людини та спільноти. Основним критерієм надання допомоги ставали кровні зв'язки, визначаючи родову приналежність людини до спільноти: допомога своїм, а не чужим. Соціальність, колективізм та альтруїзм виступали необхідними умовами для виживання людини і формувати види допомоги. Показовим у зміцненні засад допомоги є перехід від людинобвиства, зокрема інфантициду (дитинобвиства) та практики вигнання старих, до опікування сиротами, вдовами та старцями.

Надзвичайно великий вплив на засади допомоги нужденним зробили релігійні світоглядні установки. Релігійні системи виходячи з принципу людинолюбства як основного у відносинах між людьми стимулювали зростання рівня допомоги. Допомога ближньому мислилася як ознака праведності, вияв обов'язку по відношенню до Бога в іудаїзмі, як невід'ємна умова спасіння душі у християнстві, як невід'ємний елемент віри, практичний бік служіння Всевишньому та виконання свого обов'язку перед Аллахом в ісламі.

Поява філософії як нової форми світогляду активізувала інтерес до питань благодійності, породивши згодом поняття «філантропія» (з грец. – любов до людей, безкорислива допомога). Так, мислителі раннього та класичного періодів епохи Античності (Гесіод, Геракліт, Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель) хоча

й не піднімали безпосередньо питання про соціальну допомогу та способи її надання, проте звертали увагу на наявність у людини етичних цінностей, моральних засад, які є вихідними у взаємодії та співжитті людей. Філософи доби еллінізму (Сенека, Марк Аврелій, Цицерон) підкреслювали, що виявом гуманістичної сутності людини є акти допомоги, поваги та уваги людей один до одного незалежно від соціального статусу. І в грецькому полісі, і в республіканському Римі щедрість уважалася чеснотою громадянина, тобто чеснотою політичною, і цінувалася вище, ніж внутрішні моральні якості.

У середньовічній Європі Церква стала основним соціальним інститутом, у рамках якого зосередилося надання допомоги потребуючим. Безкорислива любов до людини, допомога їй бачилися як вияв божественної сутності в людині, її моральний обов'язок і борг перед Богом. У творах видатних християнських мислителів (Аврелій Августин, Василь Великий, Іоанн Богослов, Фома Аквінський) обґрунтовувалася сутність допомоги як вияв любові людини до Бога та любові до людини. Соціальна допомога у формі милостині, опікування нужденними поставала як можливість примножити праведні вчинки у земному житті та отримати спасіння від гріховності. Величезний вплив на формування ідей соціальної допомоги мало християнство й у Київській Русі. Проте масштаби добровільної безоплатної допомоги все ж були невеликі і носили епізодичний характер, а благодійні пожертвування не могли вирішити завдання допомоги нужденним.

Динамічні соціально-політичні процеси (розпад Київської держави, входження українських земель до складу Великого Князівства Литовського, Речі Посполитої, Московії, а пізніше – Російської імперії) породжували різноманітні форми надання соціальної допомоги. Це відобразилося, наприклад, у Литовських статутах (Статути Великого Князівства Литовського, 2002), діяльності братств (Рощина, 2009: 38–42), формуванні специфічної філантропії та соціальної опіки у Запорізькій Січі, меценатській діяльності козацької старшини і гетьманів, діяльності меценатів кінця XIX – початку XX ст., формуванні системи земської опіки тощо.

У епоху Відродження (XIV–XVI ст.) у Європі поширилися ідеї гуманізму, тому в питаннях суспільної допомоги все частіше простежува-

лися не лише релігійні, а й світські мотиви, що спонукало до зростання державної відповідальності за соціальну допомогу. Питання соціальної допомоги філософами-гуманістами (Данте, Ф. Петрарка, Л. Валла, П. Делла Мірандола та ін.) безпосередньо не піднімалося. Проте одне з перших філософських обґрунтувань благодійності дав іспанський філософ Х.Л. Вівес, чий ідеї щодо надання допомоги нужденним справили великий вплив на подальший розвиток соціального законодавства, невід'ємною частиною якого стали із XVI ст. закони про бідних, які діяли в Англії та її колоніях у Північній Америці (Vives, n.d.).

Із XIV до XVII ст. бачимо активізацію прагматичних підходів до благодійності, коли поступово проводиться розмежування на дійсно потребуючих (каліки, вдови, діти-сироти) та «здорових бідняків», які не виявляли бажання працювати, сподіваючись на милостиню чи церковну благодійність («Указ про працівників» (Ordinance of Labourers) англійського короля Едуарда III 1349 р., перевиданий у 1350 р., «Кембриджський статут» (Statute of Cambridge) 1388 р., едикти імператора Священної Римської імперії Карла 1530 і 1531 рр., «Акт осілости» (Settlement Act) 1662 р., також відомий як Акт про допомогу бідним, тощо).

У Новий час церковні доктрини релігійної благодійності поступово були замінені на економічні та правові (Т. Гоббс, Дж. Локк, Б. Спіноза). Суттєві зміни в поводженні з бідними відбулися в другій половині XVIII ст. у результаті промислової революції та американської і французької революцій. Національним урядам довелося дедалі більше турбуватися про соціальний добробут. Це були перші спроби розроблення програм допомоги, що фінансуються урядом, фактично прообраз сучасних програм соціального забезпечення.

Якщо у ранні періоди розвитку благодійності та соціальної допомоги нужденним переважаючими були релігійні засади, то вже з XVIII ст. активізуються пошуки саме філософських підстав для організації такої допомоги. У творчості європейських та американських просвітників (Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро, Б. Франклін, Т. Джефферсон) стали підніматися питання досягнення соціальної справедливості через механізми соціальної допомоги. Г. Гегель у «Філософії права» зазначав, що питання

боротьби з бідністю є проблемою сучасного (для Г. Гегеля. – *Курсив наш*) суспільства. Він звернув увагу, що ринкова економіка породжує велику бідність поряд із великим багатством, і це може в кінцевому підсумку загрожувати стабільності суспільства (Гегель, 1990: 271).

До середини XIX ст. усе частіше зустрічаються й аргументи проти благодійності, а філантропія засуджується як безглузда і навіть аморальна, оскільки вона лише погіршує становище бідних і знедолених, постає як респектабельне прикриття експлуататорської природи класового суспільства (Лафарг, 1988: 334–363). Марксизм закликав змінити саму соціальну дійсність, прибравши з неї підстави для надання допомоги конкретному індивіду, а для громадян з особливими потребами передбачити на рівні держави спеціальні заходи (переважно пільги), які сприяли б нормалізації їхньої життєдіяльності.

Соціальна допомога, яка швидкими темпами розвивалася у Європі протягом XIX ст., переважно виражалася у підтримці сімей робітничого класу, які потрапили у складні життєві ситуації. Значну підтримку надавали християнські товариства та організації. Соціальні протиріччя, які загострилися до середини XIX ст. і були пов'язані з бурхливим розвитком капіталістичних відносин, змусили переглянути самі засади соціальної роботи і спонукали до її професіоналізації. В індустріальних суспільствах Німеччини, Великобританії та Франції злиденне становище робітничого класу викликало занепокоєння еліти. Соціальні проблеми, такі як безробіття, проституція, злочинність, розглядалися не лише як джерело страждань, а й як небезпечне підґрунтя для політичних виступів із боку робітників (не слід забувати і про поширення у робітничому середовищі соціал-демократичних та марксистських ідей). Питання згладжування соціальних суперечностей, у тому числі й засобами соціальної допомоги, стояло надзвичайно гостро, тому у другій половині XIX ст. у Європі процвітало багато благодійних організацій, які пропонували бідним сім'ям як матеріальну допомогу, так і моральні поради. У кінці XIX ст. основи такої діяльності були закладені Дж. Адамс та М. Річмонд. Своєю книгою «Соціальні діагнози» М. Річмонд заклала основи для розвитку наукової методології професійної соціальної роботи (Richmond, 1917).

В останні десятиліття XIX ст. філантропічні реформатори задалися питанням, як організувати благодійність за допомогою більш «раціональних» і «наукових» засобів впливу. Товариство благодійних організацій (Charity Organisation Society – COS), засноване в Англії у 1869 р., виступило за ретельний аналіз стану сімей, які зверталися за матеріальною допомогою, щоб розрізнити «хороших» і «поганих» бідних, оцінити потреби і моральний стан потенційних «клієнтів» та зробити висновок, чи заслуговують вони допомоги (Hansan, n.d.).

Соціальна робота стала професіоналізованою у 1920-х роках із появою перших соціальних працівників (на той час переважно жінок). Протягом XX ст. вона об'єднувала зусилля у наданні матеріальної допомоги з моральним підходом до реадaptaції осіб та сімей, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. На початку XX ст. новий етап у розвитку професійної соціальної роботи був пов'язаний не лише з відкриттям спеціальних навчальних закладів, що готували фахівців у цій сфері, а й і з впливом нових напрямів у психології, філософії, культурології, політології тощо. Було наголошено на тому, що соціальна робота – це специфічний вид міжособистісної взаємодії, зрозуміти яку можна, лише спираючись на ідеї психоаналізу (З. Фрейд, К.-Г. Юнг), герменевтики (В. Дільтей), гештальтпсихології (В. Келер, К. Коффка) та гештальттерапії (Ф. Перлз, П. Гудман), екзистенціалізму (М. Хайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю), гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс).

У 60-х роках XX ст. європейські держави активно заохочували розвиток соціальних служб, фактично взявши на себе приватні ініціативи у наданні допомоги. Таким чином, відбувся поступовий відхід соціальної роботи від методів християнської благодійності. Моральний вимір благодійності, соціальної допомоги та соціальної роботи загалом витісняється підходом, який усе більше спирається на соціально-економічні та психологічні знання. Одним із потужних напрямів, який сформувався у середині XX ст., була теорія общинної соціальної роботи, на ідеї якої мали значний вплив погляди представників соціологічної та політичної науки (М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Мертон, Т. Парсонс та ін.).

Сучасне суспільство, яке У. Бек назвав «суспільством ризику» (Бек, 1994), поставило

питання відповідності рівня соціальної допомоги та соціального захисту тим викликам і ризикам сучасності, які постають перед людиною і суспільством. Результатом аналізу ризиків сучасного світу стала ініціатива Американської академії соціальної роботи та соціального забезпечення під назвою «Великі виклики соціальної роботі» (Progress and Plans for the Grand Challenges, n.d.). У ній було названо і проаналізовано 12 напрямів, на які слід першочергово звернути увагу у сфері соціальної роботи: забезпечення здорового розвитку молоді; вирішення проблем у сфері охорони здоров'я; протидія та викорінення насильства в сім'ї; збільшення тривалості життя та його продуктивності; подолання соціальної ізоляції; вирішення проблеми бездомності; зміни середовища та реакція на них суспільства; використання технологій для соціального блага; сприяння розумному позбавленню волі; зменшення гострої економічної нерівності; забезпечення фінансових можливостей для всіх; досягнення рівних можливостей та справедливості. На початку 2021 р. до переліку викликів соціальної роботи був доданий ще один – усунення расизму.

Із кінця ХХ – на початку ХХІ ст. найбільш впливовим напрямом, який вплинув на формування ідеї соціальної допомоги та став основою соціальної роботи у цей період, стала (поруч із традиційною та критичною (радикальною) соціальною роботою) гуманістична соціальна робота. Цей процес тісно пов'язаний із поширенням гуманістичної психології та психотерапії, з одного боку, та мікросоціології та гуманістичної соціології – з іншого, і продовжується в контексті феноменології, екзистенціалізму та постмодернізму в соціальній теорії та галузі практичної соціальної роботи (Stefaroi, 2016). Упродовж усього ХХ – початку ХХІ ст. саме гуманістичний напрям у філософії здійснив чи не найбільший вплив на філософію соціальної допомоги та на теорію і практику соціальної роботи.

В останні десятиліття має місце і своєрідна переоцінка класичних гуманістичних засад філософії соціальної допомоги: від позицій крайнього антропоцентризму відбувся перехід до «прагматичного гуманізму» (Stefaroi, 2016), а також отримав поширення підхід під назвою «ефективний альтруїзм» (МакАскілл, 2016; Ord, 2013; Singer, 2009). Для «прагматичного гуманізму» притаманні ідея свободи осо-

бистості, етичні принципи ненасильницького активізму, гуманізація суспільних відносин для досягнення суспільної згоди. Він наголошує на тому, що інтереси та потреби людини відіграють вирішальну роль у створенні соціальної реальності, тому він підкреслює: ми відповідальні за формування світу, в якому живемо, вимагає врахувати безліч точок зору та висловити критичну позицію щодо, на перший погляд, абсолютних тверджень, щоб оскаржити встановлений статус-кво і прагнути до кращого (Stefaroi, 2016).

«Ефективний альтруїзм» виходячи з того, що у міру розвитку суспільства соціальні проблеми не вирішуються, а, навпаки, зростають, закликає підходити до здійснення благодійності максимально раціоналізовано. Прихильники цього підходу (У. МакАскілл, Т. Орд, П. Сінгер) не відкидають гуманістичний принцип у соціальній роботі, проте закликають переглянути принципи та засоби надання допомоги потребуючим, надаючи перевагу максимально ефективним благодійним проектам. Проблеми, на які звернули увагу засновники та послідовники «ефективного альтруїзму», є актуальними з погляду усвідомлення необхідності надання соціальної допомоги та здійснення благодійності. Такі звернення пов'язані з наростанням кількості соціальних проблем, суспільними ризиками та кризовими ситуаціями, які посилюють невпевненість у майбутньому і розчарування у власних силах щодо виходу зі складних життєвих ситуацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Від давнини до сучасності ідея соціальної допомоги, а згодом і соціальної роботи як професійної діяльності зазнавала відчутного впливу культурно-історичних, соціально-політичних, економічних та інших чинників. Проте її базис лишався незмінним: допомога тим, хто опинився у складній життєвій ситуації, надається безкорисливо та з любов'ю до людини. За тисячі років існування людства розвинулася цілісна філософія допомоги, у центрі якої стоїть людина. Тому і про рівень розвитку суспільства можна говорити виходячи з того, як у ньому існує та функціонує система надання допомоги усім, хто її потребує. Відповідно, знання і розуміння причин та підстав для розвитку соціальної допомоги та благодійності в історико-культурному розвитку людства

дає можливість глибшого розуміння її форм та методів.

Культурно-історичні, економічні, соціально-політичні зміни, що відбуваються у суспільстві, ставлять питання про необхідність пошуку нових підходів до організації та функціонування системи соціальної допомоги та соціального захисту населення з урахуванням вимог сучасної теорії і практики діяльності, яка захищає

інтереси людини, забезпечує її від низки соціальних ризиків, використання провідного накопиченого вітчизняного і зарубіжного досвіду. Соціальна робота на сучасному етапі все більше і більше привертає увагу вчених і практиків як явище соціально значуще й досить складне, системне, де є простір для закріплення позитивного досвіду, пошуку та впровадження інновацій, їх наукового узагальнення і практичного освоєння.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бек У. От индустриального общества к обществу риска. Москва : THESIS, 1994. № 5. С. 161–168. URL: http://riskprom.ru/TemaKtlg/RiskSociety/U_Beck_From_Ind_to_Risk_Society_1992.pdf.
2. Гегель Г. Философия права / пер. с нем. Москва : Мысль, 1990. 524 с.
3. Лафарг П. Благотворительность. Понимание милосердия и милосердная деятельность среди первых христиан. *Этическая мысль: Научно-публицистические чтения – 1988*. Москва : Политиздат, 1988. 384 с.
4. Макаскилл У. Ум во благо. URL: <http://loveread.ec/contents.php?id=77804>.
5. Рощина Л.О. Благодійна діяльність українських братств. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. № 1. С. 38–42. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/29604/07-roshchina.pdf?sequence=1>.
6. Статути Великого Князівства Литовського : у 3-х т. Т. I. Статут Великого Князівства Литовського 1529 року. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Pankov_Anatolii/Statuty_Velykoho_kniazivstva_Lyтовskoho_Tom_I_Statut_Velykoho_kniazivstva_Lyтовskoho_1529_roku/.
7. Falck, Hans Siegfried. Social Welfare History Project. URL: <http://socialwelfare.library.vcu.edu/people/falck-hans-siegfried-1923-2014/>.
8. Hansan, John E. Charity Organization Societies (1877 – 1893). *Social Welfare History Project. VCU Libraries*. URL: <https://socialwelfare.library.vcu.edu/eras/civil-war-reconstruction/charity-organization-societies-1877-1893/>.
9. Ord, Toby. The Moral Imperative toward Cost-Effectiveness in Global Health. 2013. URL: https://www.cgdev.org/sites/default/files/1427016_file_moral_imperative_cost_effectiveness.pdf.
10. Progress and Plans for the Grand Challenges. An Impact Report at Year 5 of the 10-Year Initiative. *Grand Challenges for Social Work*. URL: <https://grandchallengesforsocialwork.org/wp-content/uploads/2021/01/GCSW-Impact-Report.pdf>.
11. Richmond, Mary E. Social diagnosis. New York. Russell Sage Foundation. 1917. URL: [?ref=ol&view=theater](https://www.russellsage.org/books/social-diagnosis).
12. Singer, Peter (2009). The Life You Can Save. URL: <https://www.homeworkmarket.com/files/the-life-you-can-save.pdf>.
13. Stefaroi, Petru. Philosophy and Social Work: Philosophical Bases, Models and Sources for a Humanistic Social Work. URL: https://www.academia.edu/37320394/Philosophy_and_Social_Work_Philosophical_Bases_Models_and_Sources_for_a_Humanistic_Social_Work.
14. Vives, Juan Luis De. Subventione Pauperum (1526) On the relief of the poor, or of human need. URL: <http://www.spicker.uk/open-access/Vives%20On%20the%20relief%20of%20the%20poor%20-%20volume%201%20of%20The%20origins%20of%20modern%20welfare.pdf>.

REFERENCES:

1. Bek, U. (1994). Ot industrialnogo obshhestva k obshhestvu riska [From industrial society to risk society]. *THESIS*, (5), 161-169. Vidnovleno z http://riskprom.ru/TemaKtlg/RiskSociety/U_Beck_From_Ind_to_Risk_Society_1992.pdf [in Russian]
2. Gegel, G. (1990). Filosofiya prava [Philosophy of Law.]. Per. s nem. M.: Mysl, 1990. 524 [2] s. (Filosofskoe nasledie) [in Russian]
3. Lafarg, P. (1988). Blagotvoritelnost. Ponimanie miloserdiya i miloserdnaya deyatel'nost' sredi pervykh hristian [Charity. Understanding of charity and merciful work among the early Christians]. *Eticheskaya mysl: Nauchno-publicisticheskie chteniya - 1988*. M.: Politizdat. [in Russian]
4. Makaskyll, Uyliam (2016). Um vo blaho [Mind for the good]. Vidnovleno z <http://loveread.ec/contents.php?id=77804> [in Russian]
5. Roshchyna, L.O. (2009). Blahodiina diialnist ukrainskykh bratstv [Charitable activity of Ukrainian fraternities]. *Nauka. Relihiia. Suspilstvo*, (1), 38-42. Vidnovleno z <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/29604/07-roshchina.pdf?sequence=1> [in Ukrainian]

6. Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho: U 3-kh tomakh. (b.r.). Tom I. Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1529 roku. [Statutes of the Grand Duchy of Lithuania: In 3 volumes. (b.r.). Volume I. Statute of the Grand Duchy of Lithuania of 1529.]. Vidnovleno z https://chtyvo.org.ua/authors/Pankov_Anatolii/Statuty_Velykoho_kniazivstva_Lytovskoho_Tom_I_Statut_Velykoho_kniazivstva_Lytovskoho_1529_roku/ [in Ukrainian]
7. Falck, Hans Siegfried. Social Welfare History Project. Retrieved from <http://socialwelfare.library.vcu.edu/people/falck-hans-siegfried-1923-2014/>
8. Hansan, John E. (n.d.). Charity Organization Societies (1877 – 1893). *Social Welfare History Project. VCU Libraries*. Retrieved from <https://socialwelfare.library.vcu.edu/eras/civil-war-reconstruction/charity-organization-societies-1877-1893/>
9. Ord, Toby (2013). The Moral Imperative toward Cost-Effectiveness in Global Health. Retrieved from https://www.cgdev.org/sites/default/files/1427016_file_moral_imperative_cost_effectiveness.pdf
10. Progress and Plans for the Grand Challenges. An Impact Report at Year 5 of the 10-Year Initiative. (n.d.). *Grand Challenges for Social Work*. Retrieved from <https://grandchallengesforsocialwork.org/wp-content/uploads/2021/01/GCSW-Impact-Report.pdf>
11. Richmond, Mary E. Social diagnosis. New York. Russell Sage Foundation. 1917. Retrieved from <https://archive.org/details/socialdiagnosis00richiala/page/n3/mode/2up?ref=ol&view=theater>
12. Singer, Peter (2009). The Life You Can Save. Retrieved from <https://www.homeworkmarket.com/files/the-life-you-can-save.pdf>
13. Stefaroi Petru (2016). Philosophy and Social Work: Philosophical Bases, Models and Sources for a Humanistic Social Work. Retrieved from https://www.academia.edu/37320394/Philosophy_and_Social_Work_Philosophical_Bases_Models_and_Sources_for_a_Humanistic_Social_Work
14. Vives, Juan Luis De (n.d.). Subventiones Pauperum (1526) On the relief of the poor, or of human need. Retrieved from <http://www.spicker.uk/open-access/Vives%20On%20the%20relief%20of%20the%20poor%20-%20volume%201%20of%20The%20origins%20of%20modern%20welfare.pdf>